DOI: <https://doi.org/10.32353/khrife.1.2021.08>

УДК 343.98

О. В. Курдес,

здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії,
науковий співробітник відділу підвищення кваліфікації

ННЦ «ІСЕ ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса», м. Харків, Україна,

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2736-4616>, e-mail: oleg700615@ukr.net

Особливості психологічної підготовки судових експертів як складової процесу адаптації до умов праці

У статті узагальнено досвід психологічної підготовки персоналу різних міністерств і відомств, підприємств і організацій та запропоновано запровадити психологічну підготовку судових експертів як складову системи професійної підготовки в установах Міністерства юстиції України — для сприяння адаптації судових експертів до умов праці й належного виконання ними своїх посадових обов'язків.

Психологічну підготовку судових експертів рекомендовано здійснювати з використанням інноваційних методів і технологій, інтерактивних форм навчання, з-поміж яких віддавати перевагу діловим іграм, моделюванню ситуацій, тренінгам та ін. До проведення таких занять доцільно залучати працівників підрозділів психологічних досліджень судово-експертних установ, фахівців відповідних профільних кафедр закладів вищої освіти, спеціалізованих підприємств, установ та організацій.

Звернено увагу на потребу в нормативно-правовому забезпеченні психологічної підготовки судових експертів державних судово-експертних установ. Наголошено на необхідності психологічної підготовки як пріоритетного напрямку роботи з професійної підготовки судово-експертних кадрів.

Ключові слова: психологічна підготовка, персонал, адаптація, робота в команді, тренінг, ділові ігри, моделювання ситуацій.

Постановка наукової проблеми. У системі судово-експертних установ Мін'юсту України підготовку та підвищення кваліфікації судових експертів урегульовано Положенням про Центральну експертно-кваліфікаційну комісію при Міністерстві юстиції України та атестацію судових експертів (далі — *Положення про ЦЕКК*)¹, що визначає порядок проходження підготовки (стажування) осіб, які мають намір отримати (підтвердити) кваліфікацію судового експерта. Відсутність нормативно-правового регулювання

¹ Положення про Центральну експертно-кваліфікаційну комісію при Міністерстві юстиції України та атестацію судових експертів : затв. наказом Мін'юсту України від 03.03.2015 р. № 301/5 (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/z0249-15> (дата звернення: 22.02.2021).

психологічної підготовки ускладнює процес адаптації працівників до нових умов праці та негативно впливає на здатність судових експертів належно виконувати свої посадові обов'язки.

Психологічну підготовку як метод розвитку персоналу застосовують не тільки в решті державних міністерств і відомств, а й у провідних вітчизняних та світових приватних компаніях.

Започаткування в системі професійної підготовки психологічної підготовки пришвидшить адаптацію нових працівників до специфічних умов праці судового експерта, покращить виконання судовими експертами їхніх посадових обов'язків, сприятиме позитивному морально-психологічному клімату в колективі та дотриманню корпоративної культури.

Окрім того, система професійної підготовки та підвищення кваліфікації судових експертів судово-експертних установ Мін'юсту України потребує переосмислення: нагальним убачається розроблення та прийняття спеціального нормативно-правового акту, який регулював би професійну підготовку цих співробітників.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Питання підготовки судових експертів привертало увагу багатьох науковців, зокрема О. М. Ключєва¹, І. А. Петрової², Е. Б. Сімакової-Єфремян³, Н. М. Ткаченко⁴, С. Г. Гаспарян⁵ та ін. Слід відзначити вагомий внесок згаданих науковців у побудову сучасної системи роботи з кадрами державних судово-експертних установ. Водночас маємо визнати, що саме проблему психологічної підготовки судових експертів досліджено недостатньо. Аналіз праць В. Г. Бабенка

¹ Ключєв О. М. Проблеми розвитку професійного рівня працівників судово-експертних установ Міністерства юстиції України. *Актуальні питання судової експертизи і криміналістики* : зб. мат-лів Міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 150-річ. з дня народж. Засл. проф. М. С. Бокаріуса (Харків, 18—19.04.2019). Харків, 2019. С. 29—31.

² Петрова І. А., Снігєрьов О. П. Шляхи вдосконалення системи підготовки судових експертів в Україні. *Актуальні питання судової експертизи та криміналістики* : зб. мат-лів Міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 95-річ. створ. ХНДІСЕ ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса (Харків, 10—11.10.2018). Харків, 2018. С. 17—20.

³ Сімакова-Єфремян Е. Б., Дереча Л. М. Проблеми підбору наукових кадрів для здійснення судово-експертної діяльності. *Вісник ОНДІСЕ* : зб. наук. пр. Одеса, 2019. Вип. 5. С. 174—182.

⁴ Ткаченко Н. М. Удосконалення професійної підготовки судового експерта — важливий фактор розвитку експертної дидактики. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики* : зб. наук. пр. Харків, 2018. Вип. 18. С. 203—214. DOI: <https://doi.org/10.32353/khrife.2018.22> (дата звернення: 22.02.2021).

⁵ Гаспарян С. Г. Адміністративно-правові засади кадрового забезпечення судово-експертних установ України : дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2019. 217 с.

і В. П. Остаповича¹, Н. І. Баранюка², Б. В. Дурняка³, Н. А. Кочеткової⁴, М. О. Сиви⁵, В. П. Чудакової⁶ та інших дослідників, що стосуються запровадження психологічної підготовки в територіальних підрозділах інших міністерств і відомств, а також на підприємствах різних форм власності, дає змогу узагальнити наявний досвід та науково обґрунтувати нагальну потребу в започаткуванні в системі роботи з персоналом державних судово-експертних установ психологічної підготовки як складової професійної підготовки — для сприяння адаптації судових експертів до умов праці та належному виконанню ними своїх посадових обов'язків.

Метою статті є обґрунтувати необхідність започаткування в загальній системі професійної підготовки судових експертів психологічної підготовки як складової процесу адаптації до умов праці та належного виконання судовими експертами своїх посадових обов'язків, розроблення нормативно-правового забезпечення для здійснення цієї підготовки та шляхів її запровадження в роботу з персоналом державних судово-експертних установ.

Викладення основного матеріалу дослідження. Ефективне виконання судово-експертною установою покладених на неї державою завдань залежить від якісного складу кадрового потенціалу цих установ, який повинен бути належно підготовлений до роботи. Не останню роль у цьому процесі посідає психологічна підготовка персоналу. Кожна особистість формує психологічний клімат колективу та навпаки — психологічний клімат колективу впливає на працездатність кожного його члена. Умови праці судового експерта, які найчастіше пов'язані з негативним емоційним

¹ Бабенко В. Г., Остапович В. П. Професійно-психологічна підготовка персоналу Національної поліції України: перспективи розвитку. *Наука і правоохорона* : наук. журн. Київ, 2016. № 4 (34). С. 246—253.

² Баранюк Н. І. Соціально-психологічні особливості розвитку організаційної культури у правоохоронних органах в умовах кризового суспільства. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія: психологічна* : зб. наук. пр. Львів, 2014. Вип. 2. С. 3—14.

³ Дурняк Б. В., Сікора Л. С., Лиса Н. К., Мазур М. Н., Щерба Г. В. Моделі структуризації знань для інтелектуальної підготовки персоналу при їх роботі в надзвичайних умовах. *Моделювання та інформаційні технології* : зб. наук. пр. Київ, 2013. Вип. 69. С. 204—210.

⁴ Кочеткова Н. А. Психодіагностичні технології покращення ефективності кадрового потенціалу в системі державної служби. *Державне будівництво* : електрон. наук. фах. вид. Харків, 2012. № 1. 9 с.

⁵ Сова М. О. Професійно-психологічна підготовка працівників пенітенціарної служби до саморегуляції в екстремальних ситуаціях оперативно-службової діяльності. *Науковий вісник Інституту кримінально-виконавчої служби* : наук. журн. Київ, 2014. № 2. С. 136—148.

⁶ Чудакова В. П. Психолого-організаційна технологія формування готовності персоналу освітніх організацій до інноваційної діяльності. *Навчання і виховання обдарованої дитини: теорія та практика* : зб. наук. пр. Київ, 2015. Вип. 1. С. 136—147.

впливом об'єктів досліджень, певною мірою деформують його психіку. Правильно організована психологічна підготовка запобігає цим негативним виявленням і підтримує працездатність експерта на належному рівні.

Роль організатора у формуванні позитивного морально-психологічного клімату в колективі й вивченні психологічної готовності до виконання функціональних обов'язків кожним його співробітником покладено на підрозділ роботи з персоналом. У цій статті розглянуто один із методів поліпшення цих складових — психологічну підготовку.

Професійну підготовку судових експертів у системі Мін'юсту України визначено Положенням про ЦЕKK¹. Водночас маємо зауважити, що це Положення регулює порядок підготовки, стажування та підвищення кваліфікації тільки тих осіб, які мають намір отримати, підтвердити (продовжити) або підвищити кваліфікацію судового експерта. До того ж у програмах підготовки цієї категорії працівників відсутні основи психологічної підготовки. Тож змушені констатувати: до сьогодні психологічної підготовки персоналу в судово-експертних установах не запроваджено, що, на нашу думку, є прогалиною в загальній системі підготовки судових експертів.

Як вважає Н. А. Кочеткова, саме психологічна підготовка та діагностування персоналу сприятимуть покращенню кадрового забезпечення системи державної служби, а в пригоді практичній реалізації цього стануть *«розробка та реалізація спеціальних технологій психологічної підготовки»*².

Заслуговує на увагу думка Б. В. Дурняка з колегами про завдання психологічної підготовки кадрів, серед яких вони виокремлюють необхідність формування таких морально-вольових якостей, як: рішучість, цілеспрямованість, психологічна стійкість у стресових ситуаціях, відповідальність і здатність приймати правильні рішення³. Дослідники вважають, що завдяки проходженню психологічної підготовки у працівника формуються такі якості, як: самовладання, воля, колективність, психологічна стійкість у стресових ситуаціях, здатність мобілізації знань для оцінювання ситуації, аналітичне та креативне мислення, здатність виявляти причиново-наслідкові зв'язки⁴. Ці науковці також наголошують на необхідності складання планів психологічної підготовки персоналу⁵.

Цікавою є думка Н. І. Баранюка щодо важливості для розвитку організаційної культури правоохоронних органів соціально-психологічних аспектів, які цілком можна застосувати й до державних судово-експертних установ, а саме: корпоративність (почуття належності до конкретної

¹ Положення про Центральну експертно-кваліфікаційну комісію ... URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/z0249-15> (дата звернення: 22.02.2021).

² Кочеткова Н. А. Знач. твір. С. 1.

³ Дурняк Б. В., Сікора Л. С., Лиса Н. К., Мазур М. Н., Щерба Г. В. Знач. твір. С. 205.

⁴ Там само. С. 206 — 207.

⁵ Там само. С. 210.

групи), високий професіоналізм, відповідальність перед державою, ідеологія відомчої свідомості. Учений доходить висновку про те, що співробітники правоохоронних органів поділяють цінності колективу, до якого належать, а саме:

- його внутрішню атмосферу, «що визначає загальний “дух”», зрозумілий кожному працівникові, а також «основу його службової спрямованості і настрою»;
- чіткий кодекс правил і норм службового спілкування та поведінки, наявність певних традицій;
- панування чесності, порядності, сумлінності, взаємодопомоги, ви-могливості до себе й до оточуючих ¹.

На думку Н. І. Баранюка, організаційна культура — *«це система соціально допустимих моделей поведінки, зразків внутрішньогрупової життєдіяльності (знань, умінь, навичок, формальних і неформальних правил і норм, цінностей, моральних принципів, звичаїв і традицій), які підтримуються співробітником відомства та визначають загальні межі його поведінки, що узгоджуються з цілями і завданнями правоохоронної діяльності»* ².

В. Г. Бабенко та В. П. Остапович основними причинами кризи професійно-психологічної підготовки називають:

- відсутність умов для самореалізації, удосконалення та розвитку;
- погіршення іміджу спеціальності, помилковий вибір професії;
- нестабільність соціально-економічної ситуації;
- професійну деформацію особистості;
- дезадаптацію до діяльності;
- скорочення штатних посад;
- недостатню заробітну платню;
- складні побутові умови ³.

Потребує детального вивчення досвід Національної поліції України з організації психологічної підготовки особового складу. Так, відповідно до Положення про організацію службової підготовки працівників Національної поліції України, затвердженого наказом Міністерства внутрішніх справ України від 26.01.2016 р. № 50 (далі — *Положення МВС України*), психологічна підготовка є складовою загальнопрофільної підготовки співробітників Нацполіції (п. 1 розд. VII) ⁴.

Згідно із цим Положенням навчання з безпеки життєдіяльності та психологічної підготовки має бути практично спрямованим і складати

¹ Баранюк Н. І. Зазнач. твір. С. 8—9.

² Там само. С. 12 —13.

³ Бабенко В. Г., Остапович В. П. Зазнач. твір. С. 248.

⁴ Положення про організацію службової підготовки працівників Національної поліції України : затв. наказом МВС України від 26.01.2016 р. № 50 (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0260-16> (дата звернення: 23.02.2021).

не менше ніж 30 % загального навчального часу із цього виду підготовки (абз. 2 п. 2 розд. VII) ¹.

У Положенні МВС України поняття «психологічна підготовка» визначено як «навчання, спрямоване на здобуття поліцейськими теоретичних знань та оволодіння практичними вміннями і навичками, необхідними для формування професійно-психологічної надійності, стійкості, готовності до різноманітних умов службової діяльності, а також конструктивної комунікації з населенням» (абз. 15 п. 2 розд. VII) ².

Це Положення (абз. 16 п. 2 розд. VII) ³ вимагає проводити заняття з психологічної підготовки в навчальних групах за місцем служби й на навчальних зборах, а однією з вимог до їх проведення називає використання інноваційних методів, технологій, інтерактивних форм навчання (ділових ігор, моделювання ситуацій, тренінгів тощо). Формування «психологічної надійності та стійкості поліцейських» потрібно також відпрацьовувати під час проведення практичних занять з інших видів підготовки (абз. 17 п. 2 розд. VII Положення МВС України) ⁴. Згідно з абз. 18 п. 2 розд. VII ⁵ Положення МВС України, заняття із психологічної підготовки мають проводити працівники підрозділів психологічного забезпечення органів (підрозділів) поліції, закладів, установ поліції. До проведення занять можна залучати фахівців профільних кафедр закладів вищої освіти, спеціалізованих підприємств, установ та організацій (за необхідності).

Слушною є думка В. П. Чудакової про те, що «атмосфера актуалізації та переосмислення життя обумовлює потребу в різнобічно розвиненому персоналі», здатному відповідати вимогам часу, орієнтуватися в різних ситуаціях, якому притаманні такі якості, як комунікабельність, спроможність до саморозвитку й інновацій, стійкість до негативних виявів. Дослідниця вважає, що в сучасних умовах на особливу увагу заслуговує рівень готовності працівників до інноваційної діяльності ⁶ та пропонує для змін і розвитку окремих осіб (і навіть цілих груп людей) проводити заняття в умовах *«відповідної спеціальної підготовки і консультацій (тренінгів-семінарів, коучингів)»* ⁷.

М. О. Сова зауважує, що переживання гострих емоційних станів працівником спричиняє стрес, який, зі свого боку, знижує продуктивність праці та погіршує її результати. На її думку, деструктивні психічні стани здатні призвести до порушення дисципліни й законності, а в подальшому — до

¹ Положення про організацію службової підготовки ... URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0260-16> (дата звернення: 23.02.2021).

² Там само.

³ Там само.

⁴ Там само.

⁵ Там само.

⁶ Чудакова В. П. Значч. твір. С. 137.

⁷ Там само. С. 139.

професійної деформації особистості¹. Науковиця вважає, що розроблення та впровадження професійно-психологічної підготовки у відповідні програми підготовки кадрів матиме «практичну значимість для формування психологічної підготовленості до саморегуляції емоційних станів і поведінки в екстремальних ситуаціях», «розвитку емоційно-вольової стійкості, самовладання та почуття впевненості у своїх силах»².

На переконання І. І. Газди, працівникам має бути притаманна «професійна надійність», яку він розуміє як «*стійкість до екстремальних чинників діяльності*», убачаючи в ній «*стресостійкість, властивості нервової системи, вольову саморегуляцію, організаційні та комунікативні вміння*»³. Відповідно, дуже важливою є роль кадрового підрозділу установи в частині якісного добору працівників на посади судових експертів. Упевнені, що належно організований процес прийняття на роботу співробітників, попереднє їх тестування й анкетування, співбесіда, досконале вивчення їхніх особистих якостей і документів (про освіту, трудової книжки, характеристик та рекомендації з попередніх місць роботи тощо) дасть змогу вже на першому етапі обіймання посади укомплектувати судово-експертну установу працівниками, які за своїми морально-психологічними якостями спроможні на високому рівні виконувати обов'язки судового експерта.

Переконливими є висновки І. І. Газди щодо напрямів психологічного забезпечення:

- професійно-психологічний відбір (проводиться підрозділом кадрового забезпечення під час комплектування посад);
- психологічний супровід працівника під час виконання посадових обов'язків;
- професійно-психологічна підготовка;
- психологічна підтримка службових заходів⁴.

Погоджуємося з думкою З. Р. Кісіль про те, що сьогодні у світі змінилося бачення процесу розвитку людини: зокрема, формулювання «*освіта на все життя*» поступилося місцем новому — «*освіта через усе життя*»⁵. У сучасних реаліях існує необхідність постійного професійного зростання персоналу, зокрема — завдяки проведенню психологічної підготовки.

О. В. Лазаренко пропонує такі основні форми психологічної підготовки персоналу:

¹ Сова М. О. Зазнач. твір. С. 138.

² Там само. С. 148.

³ Газда І. І. Аналіз психологічних складових професійної надійності працівників органів внутрішніх справ. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія: психологічна* : зб. наук. пр. Львів, 2014. № 2. С. 16.

⁴ Там само. С. 18.

⁵ Кісіль З. Р. До питання вдосконалення професіоналізації кадрів Національної поліції України. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія : психологічна* : зб. наук. пр. Львів, 2017. № 2. С. 27. URI: <http://dspace.lvduvs.edu.ua/handle/1234567890/855> (дата звернення: 21.02.2021).

- «психологічна просвіта (лекції, доповіді, бесіди, виступи, пам'ятки, листівки, інформаційні аркуші)»;
- заняття на «розвиток необхідних психологічних якостей і станів», зорієнтовані на тренування персоналу діям у стресових ситуаціях;
- «спеціальні форми психологічної підготовки (тренінги, рольові ігри, групові дискусії)»;
- самостійна робота працівників «щодо навчання прийомам і методам саморегуляції» (вольова мобілізація, заспокійливе дихання, самопереконавання та ін.)¹.

Заслужують на увагу також висновки Я. О. Овсяннікової про те, що психологічну підготовку персоналу слід здійснювати постійно (на роботі, у навчанні та повсякденному житті), застосовуючи диференційований підхід до кожного працівника — залежно від його категорії, часу роботи, спеціальності, психологічних особливостей. Вона наголошує на послідовності й довготривалості процесу «професійно-психологічної підготовки спеціаліста, який містить в собі комплекс організаційно-професійних, психологічних заходів та здійснюється за наявності урахування певних психологічних чинників і принципів»².

Поділяючи позиції згаданих науковців, зважаючи на вітчизняний і світовий досвід роботи з персоналом, специфіку умов праці судових експертів державних судово-експертних установ України, констатуємо нагальну необхідність запровадити в систему їхньої професійної підготовки психологічну підготовку.

Організацію та проведення психологічної підготовки судових експертів необхідно доручити підрозділам роботи з персоналом судово-експертних установ і нещодавно створеним у їхньому складі відділам підвищення кваліфікації, у зв'язку із чим потрібно відкоригувати положення про функціонування таких підрозділів. Пропонуємо так розподілити зазначені функції між названими підрозділами:

- підрозділ роботи з персоналом — добирає кандидатів на роботу, контролює морально-психологічний клімат у колективі, пропонує заходи щодо його покращення;
- відділ підвищення кваліфікації — безпосередньо організовує проведення психологічної підготовки.

¹ Лазоренко О. В. Обґрунтування пропозицій керівникам прикордонних підрозділів щодо організації психологічної підготовки персоналу до несення служби в прикордонних нарядах. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Серія: Психологічні науки* : зб. наук. пр. Миколаїв, 2014. Вип. 2.12 (103). С. 119.

² Овсяннікова Я. О. Ефективна психологічна підготовка до професійної діяльності як засіб профілактики «синдрому» вигорання у працівників ДСНС України. *Вісник Національного університету оборони України*. Київ, 2013. Вип. 3 (34). С. 271—275.

Слід наголосити на можливості введення до штату підрозділів роботи з персоналом державних судово-експертних установ посади психолога, до посадових обов'язків якого належатимуть тестування й анкетування співробітників під час їх прийому на роботу, їх подальший психологічний супровід, а також участь у теоретичних і практичних заняттях з психологічної підготовки. Проте, ці питання доцільно докладно дослідити додатково.

Розглядаючи питання складових проведення психологічної підготовки судових експертів, вважаємо за потрібне 30 % навчального часу приділити теоретичній частині підготовки, а 70 % — практичній. Теоретична частина підготовки має містити лекції, доповіді, бесіди, виступи, а практична — тренінги, моделювання ситуацій і ділові ігри.

Необхідною передумовою успішного функціонування психологічної підготовки судових експертів має стати розроблення програми психологічної підготовки, бажано — на рівні Міністерства юстиції України. До того ж потребують перегляду чинні програми підготовки з експертних спеціальностей щодо їх доповнення елементами психологічної підготовки з урахуванням специфіки кожної спеціальності.

Заняття з психологічної підготовки необхідно проводити на учбових базах відділів підвищення кваліфікації судово-експертних установ із залученням співробітників підрозділів психологічних досліджень цих установ, фахівців профільних кафедр закладів вищої освіти, спеціалізованих підприємств, установ та організацій. Із цією метою необхідно розробити наочну інформацію та застосовувати інформаційні технології.

Професія експерта належить до професій, пов'язаних зі стресовими ситуаціями, які супроводжують виконання цієї роботи. Окремо слід зазначити, що трапляються випадки, коли на посади експертів претендують особи, психологічно не підготовлені до діяльності у специфічних умовах, що в подальшому негативно впливає на виконання ними посадових обов'язків і призводить до плинності кадрів, а також незадовільного морально-психологічного клімату в колективі. Подібним прикритим ситуаціям має завадити застосування сучасних науково обґрунтованих методів і методик психологічної підготовки персоналу, що позитивно вплине на здатність експертів працювати навіть у стресових умовах. Згадані методи й методики мають бути практично спрямованими та доступними для опанування.

Основна передумова успішного функціонування психологічної підготовки судових експертів — це розроблення окремого нормативно-правового акту щодо організації професійної підготовки судових експертів державних судово-експертних установ Міністерства юстиції України, у якому потрібно передбачити всі види підготовки експертів, зокрема — психологічну підготовку, а також розроблення єдиного для всіх установ Мін'юсту методичного забезпечення такої кадрової підготовки.

Маємо наголосити на доцільності розроблення для практичної роботи методичних рекомендацій щодо проведення професійної підготовки

кадрового складу судово-експертних установ Міністерства юстиції України, додавши розроблення таких методрекомендацій до плану науково-дослідних робіт Мін'юсту України як окрему тему НДР, що значно поліпшить діяльність цих установ.

Висновки. Отже, нормативно-правова база професійної підготовки судових експертів системи Міністерства юстиції України потребує вдосконалення. Започаткування психологічної підготовки судових експертів державних судово-експертних установ в системі Міністерства юстиції України прискорить процес адаптації нових працівників до специфічних умов праці судового експерта, сприятиме належному виконанню експертами своїх посадових обов'язків, покращить морально-психологічний клімат у колективі та створить в установі корпоративну культуру.

Основний час психологічної підготовки судових експертів необхідно приділити практичним заняттям із використанням інноваційних методів, технологій, інтерактивних форм навчання, серед яких застосовувати ділові ігри, моделювання ситуацій, тренінги, залучаючи до проведення цих занять працівників підрозділів психологічних досліджень судово-експертних установ, фахівців профільних кафедр закладів вищої освіти, спеціалізованих підприємств, установ та організацій.

Функції з організації психологічної підготовки мають бути покладені на відділи підвищення кваліфікації державних судово-експертних установ, поширивши їхні завдання та повноваження.

На порядку денному гостро постало питання розроблення програм психологічної підготовки судових експертів, що має важливе практичне значення для формування їхньої психологічної готовності до роботи на посадах.

Започаткування психологічної підготовки пов'язано з усією кадровою політикою судово-експертних установ, створенням колективу професіоналів і корпоративної культури, де панує атмосфера згуртованості й зацікавленості у спільних результатах праці.

References

- Babenko, V. H., Ostapovych, V. P. (2016). Profesiino-psykholohichna pidhotovka personalu Natsionalnoi politzii Ukrainy: perspektivy rozvytku. *Nauka i pravookhoronna*. № 4 (34) [in Ukrainian].
- Baraniuk, N. I. (2014). Psykholohichni osoblyvosti rozvytku orhanizatsiinoi kultury v pravookhoronnykh orhanakh v umovakh kryzovoho suspilstva. *Naukovyi visnyk Lvivskoho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav*. Serii: psykholohichna : zb. nauk. pr. Lviv. Vyp. 2 [in Ukrainian].
- Chudakova, V. P. (2015). Psykholoho-orhanizatsiina tekhnolohiia formuvannia hotovnosti personalu osvitynikh orhanizatsii do innovatsiinoi diialnosti. *Navchannia i vykhovannia obdarovanoi dytyny: teoriia ta praktyka* : zb. nauk. pr. Kyiv. Vyp. 1 [in Ukrainian].

- Durniak, B. V., Sikora, L. S., Lysa, N. K., Mazur, M. N., Shcherba, H. V. (2013). Modeli strukturyzatsii znan dlia intelektualnoi pidhotovky personalu pry yikh roboti v nadzvychainykh umovakh. *Modeliuvannia ta informatsiini tekhnologii* : zb. nauk. pr. Kyiv. Vyp. 69 [in Ukrainian].
- Hasparian, S. H. (2019). *Administratyvno-pravovi zasady kadrovoho zabezpechennia sudovo-ekspertnykh ustanov Ukrainy* : dys. ... kand. yuryd. nauk. Kharkiv [in Ukrainian].
- Hazda, I. I. (2014). Analiz psykholohichnykh skladovykh profesiinoi nadiinosti pratsivnykiv orhaniv vnutrishnikh sprav. *Naukovyi visnyk Lvivskoho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav*. Seriiia : psykholohichna : zb. nauk. pr. Lviv. № 2 [in Ukrainian].
- Kisil, Z. R. (2017). Do pytannia vdoskonalennia profesionalizatsii kadriv Natsionalnoi polit sii Ukrainy. *Naukovyi visnyk Lvivskoho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav*. Seriiia : psykholohichna : zb. nauk. pr. Lviv. № 2. URI: <http://dspace.lvduvs.edu.ua/handle/1234567890/855> (data zvernennia: 21.02.2021) [in Ukrainian].
- Kliuiev, O. M. (2019). Problemy rozvytku profesiinoho rivnia pratsivnykiv sudovo-ekspertnykh ustanov Ministerstva yustyt sii Ukrainy. *Aktualni pytannia sudovoi ekspertyzy ta kryminalistyky* : zb. mater. mizh nar. nauk.-prakt. konf., prysviach. 150-rich. z dnia narodzh. Zasl. prof. M. S. Bokariusa (Kharkiv, 18—19.04.2019). Kharkiv [in Ukrainian].
- Kochetkova, N. A. (2012). Psykhodiahnostychni tekhnologii pokrashchennia efektyvnosti kadrovoho potentsialu v systemi derzhavnoi sluzhby. *Derzhavne budivnytstvo* : elektron. nauk. fah. vyd. Kharkiv. № 1 [in Ukrainian].
- Lazorenko, O. V. (2014). Obhruntuvannia propozy tsii kerivnykam prykordonnykh pidroz diliv shchodo orhanizatsii psykholohichnoi pidhotovky personalu do nesennia sluzhby v prykordonnykh nariadakh. *Naukovyi visnyk Mykolaivskoho natsionalnoho universytetu imeni V. O. Sukhomlynskoho*. Seriiia : Psykholohichni nauky : zb. nauk. pr. Mykolaiv. Vyp. 2.12 (103) [in Ukrainian].
- Ovsiannikova, Ya. O. (2013). Efektyvna psykholohichna pidhotovka do profesiinoi diialnosti yak zasib profilaktyky «syndromu» vyhorannia u pratsivnykiv DSNS Ukrainy. *Visnyk Natsionalnoho universytetu oborony Ukrainy*. No 3 (34) [in Ukrainian].
- Petrova, I. A., Sniherov, O. P. (2018). Shliakhy vdoskonalennia systemy pidhotovky sudovykh ekspertiv v Ukraini. *Aktualni pytannia sudovoi ekspertyzy ta kryminalistyky* : zb. mater. mizh nar. nauk.-prakt. konf., prysviach. 95-rich. stvor. KN-DISE im. Zasl. prof. M. S. Bokariusa (Kharkiv, 10—11.10.2018). Kharkiv [in Ukrainian].
- Polozhennia pro orhanizatsiiu sluzhbovoi pidhotovky pracivnykiv Natsionalnoi polit sii Ukrainy* : zatv. nakazom MVS Ukrainy vid 26.01.2016 r. № 50 (zi zmin. ta dopov.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0260-16> (data zvernennia: 23.02.2021) [in Ukrainian].
- Polozhennia pro Tsentralnu ekspertno-kvalifikatsiinu komisiuu pry Ministerstvi yustyt sii Ukrainy ta atestatsiiu sudovykh ekspertiv* : zatv. nakazom Miniustu Ukrainy vid 03.03.2015 r. № 301/5 (zi zmin. ta dopov.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0249-15> (data zvernennia: 22.02.2021) [in Ukrainian].

- Simakova-Yefremian, E. B., Derecha, L. M. (2019). Problemy pidboru naukovykh kadriv dlia zdiisnennia sudovo-ekspertnoi diialnosti. *Visnyk ONDISE* : zb. nauk. pr. Odesa. Vyp. 5 [in Ukrainian].
- Sova, M. O. (2014). Profesiino-psykholohichna pidhotovka pratsivnykiv penitentsiarnoi sluzhby do samorehuliatcii v ekstremalnykh sytuatsiiakh operativno-sluzhbovoi diialnosti. *Naukovyi visnyk Instytutu kryminalno-vykonavchoi sluzhby*. № 2 [in Ukrainian].
- Tkachenko, N. M. (2018). Udoskonalennia profesiinoi pidhotovky sudovoho eksperta — vazhlyvyi faktor rozvytku ekspertnoi dydaktyky. *Teoriia ta praktyka sudovoi ekspertyzy i kryminalistyky* : zb. nauk. pr. Kharkiv. Vyp. 18. DOI: <https://doi.org/10.32353/khrife.2018.22> (data zvernennia: 22.02.2021) [in Ukrainian].

О. В. Курдес

Особенности психологической подготовки судебных экспертов как составляющей процесса адаптации к условиям труда

Целью статьи является обоснование необходимости включения в общую систему профессиональной подготовки судебных экспертов психологической подготовки как составляющей процесса адаптации к условиям труда и надлежащего выполнения судебными экспертами своих должностных обязанностей, разработки нормативно-правового обеспечения этой подготовки, а также путей её внедрения в работу с персоналом государственных судебно-экспертных учреждений.

Доказано, что действующая нормативно-правовая база профессиональной подготовки судебных экспертов системы Министерства юстиции Украины нуждается в дальнейшем совершенствовании. Считаем необходимым разработать отдельный нормативно-правовой акт об организации профессиональной подготовки судебных экспертов государственных судебно-экспертных учреждений Министерства юстиции Украины и предлагаем добавить к плану научно-исследовательских работ Министерства юстиции Украины разработку таких методорекомендаций как отдельную тему НИР.

Акцентируется внимание на необходимости психологической подготовки как приоритетном направлении работы по профессиональной подготовке судебно-экспертных кадров.

Ключевые слова: психологическая подготовка, персонал, адаптация, работа в команде, тренинг, деловые игры, моделирование ситуаций.

O. Kurdes

Features of the psychological training of forensic experts as a component of the adaptation process to working conditions

The article purpose is to substantiate the need to include psychological training in the general system of professional training of forensic experts as a component of the adaptation process to working conditions and proper performance by forensic experts of their official duties, the development of

regulatory support for this training, as well as ways of its implementation in work with the staff of state forensic expert institutions.

It has been proved that the current regulatory framework for the professional training of forensic experts in the system of the Ministry of Justice of Ukraine needs further improvement. We consider it necessary to develop a separate regulatory act on the organization of professional training of forensic experts of state forensic institutions of the Ministry of Justice of Ukraine, and we propose to add to the research work plan of the Ministry of Justice of Ukraine the development of such guidelines as a separate topic of the research work (RW).

Attention is focused on the need for psychological training as a priority area of work on the professional training of forensic experts.

Keywords: *psychological training, staff, adaptation, teamwork, training, business games, situation modeling.*

Надійшла до редколегії 25.02.2021 р.

Курдес О. В. Особливості психологічної підготовки судових експертів як складової процесу адаптації до умов праці. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики* : зб. наук. пр. / редкол.: О. М. Ключев, В. Ю. Шепітько та ін. Харків : Право, 2021. Вип. 23. С. 110—122. DOI: <https://doi.org/10.32353/khrife.1.2021.08>.